

6183 SAYILI AMME ALACAKLARININ TAHSİL USULÜ HAKKINDAKİ KANUN (AATUHK)'A GÖRE HACİZDEN DOĞAN İSTİHKAK İDDİALARI

Dr. Seyithan DELİDUMAN / Arş. Gör. Murat ERDEM***

I. GENEL OLARAK

6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsili Usulü Hakkındaki Kanun¹'un kapsamı bu kanunun 1. ve 2. maddelerinde belirtilmiş olup, bu konularda İcra İflas Kanunu hükümleri uygulanmaz. Ancak, İcra İflas Kanunu hükümlerine nazaran farklı düzenlemeler söz konusu olsa bile, müessese olarak büyük benzerlikler bulunmakta olup², bunlardan birisi de istihkak prosedürüdür. Bu yüzden bu prosedür hakkında kısa bir açıklama yapılması yararlı olacaktır.

İstihkak kelimesi sözlük anlamı olarak hak alma, hak kazanma, hak isteme, hak kazanılan şey anlamlarına gelmektedir. Terim olarak hak sahibi olmak anlamına gelmektedir³. İstihkak davası ise taşınır veya taşınmaz mal üzerinde mülkiyet ya da diğer bir ayni hak iddiası ile açılan davadır⁴.

6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsili Usulü Hakkındaki Kanun kamu hukuku açısından icra hukuku etkisi gösterir. Bu Kanun kapsamında kalan

*- A.Ü. Erzincan Hukuk Fakültesi Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku ABD.

** - A.Ü. Erzincan Hukuk Fakültesi Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku ABD.

121.07.1953 tarihinde kabul edilen ve 1.1.1954 tarihinde yürürlüğe giren 6183 sayılı Kanun için bkz. RG. sayı 8469; değişikliği için bkz. 2975 sayılı Kanun, RG. Sayı 18306).

2 Üstündağ, S., İcra Hukukunun Esasları, İstanbul 1995, s. 1, dn. 1.

3- Kanık T., İstihkak Davaları, Adalet Dergisi 1951/4, s. 560; Kayganacıoğlu, M., İcra Hukukunda İstihkak Davası, Yargıtay Dergisi 1982/4, s. 639; Eriş, G., Hacizden Doğan İstihkak Davaları Ankara 1994, s. 13.

4- Kuru, B., İcra ve İflas Hukuku, C. 2, İstanbul 1990, s. 962; Dalamanlı, L., Hacizden Mütevellit İstihkak Davaları, AD. 1961/9-10, s. 902; Uyar, T., İcra Hukukunda İstihkak Davaları, Manisa 1985, s. 1; Kayganacıoğlu, s. 639; Eriş, s. 13.

alacaklar, Devlet ve bu düzeyde kabul edilen kurum ve kuruluşlar tarafından devlet gücü bizzat kullanılarak tahsil edilir⁵.

“Kanundaki Terimler” kenar başlığını taşıyan 3. maddede 6183 sayılı Kanun’daki terimlerden ne anlaşılması gerekeceği açıklanmıştır. Bunlardan “kamu alacağı” 6183 sayılı kanun uyarınca tahsil olanağı bulunan her türlü alacağı içerir. “kamu borçlusu veya borçlu” terimi, kamu alacağını ödemek zorunda olan gerçek ve tüzel kişileri, bunların kanuni temsilcilerini, “alacaklı kamu idaresi” terimi devleti, il özel idarelerini ve belediyeleri, “tahsil dairesi” terimi kanunu uygulamakla görevli daire, servis memur veya memurlarını; “mal” olarak geçen terim, menkul, gayrimenkul mallarla her çeşit hak ve alacakları ve para cezalarını, “takibat giderleri” terimi kamu alacağının tahsili için sarf olunan her türlü giderleri ifade eder⁶.

AATUHK uyarınca yapılacak uygulama ve kovuşturma kamu alacağını tarh ve tahakkuk ettiren vergi dairesince yapılır.

Özel hukuktan doğan alacaklarda olduğu gibi, kamu alacağının takibatı da tahsil (vergi) dairesinin kamu borçlusuna gönderdiği ödeme emri ile başlar. Ödeme emri vadesi gelmiş kamu alacağının ödenmesi için gönderilir. Ödeme emrinin konusunu ise tahakkuk etmiş ve kamu borçlusuna tahakkuku tebliğ edilmiş alacaklar teşkil eder (m.54). Burada ödeme emrini çıkaracak merci icra müdürlüğü değil tahsil dairesidir. Ödeme emrinde borçluya kamu alacağının 7 gün içinde ödenmesi veya mal bildiriminde bulunması tebliğ edilir (m. 55).

Ödeme emrinin tebliğine ve verilen 7 günlük süreye rağmen borç ödenmemişse tahsil dairesi m. 54 gereğince haciz kararı verip bunu borçlu ve kamu idaresinin yararları ile bağdaştırmaya özen göstererek uygular.

Tahsil dairesi haczi gerek kendisinin tesbit ettiği gerekse borçlunun mal bildiriminde beyan ettiği mal, hak ve alacaklar üzerinde uygulayabilir. Haciz, tahsil dairesi tarafından görevlendirilecek memura yaptırılır ve haciz

5 - Oysa özel hukuktan doğan alacaklarda alacaklının doğrudan doğruya devlet gücünü kullanma olanağı yoktur (Şimşek, E., Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Kanun Şerhi, - Açıklamalar ve İçtihatlar-, Ankara 1990, s. 32-33). Alacaklı ancak alacağını ancak Devletin bu iş için görevlendirdiği organlar (İcra ve İflas Daireleri) aracılığıyla tahsil edebilir.

6 - Geniş bilgi için bkz. Şimşek, s. 60 vd; Ünlü, M. C., Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun, Ankara 1995, s. 71 vd.

işlemleri, düzenlenen haciz tutanağı ile belgelenir. Haciz, tutanağın o yerin en yüksek idare amiri tarafından onaylanmasıyla tamamlanır (m. 64)⁷.

6183 sayılı Kanunun 66. ve 67. maddeleri istihkak iddialarını düzenlemektedir. Bu maddeler İcra İflas Kanununun istihkak iddiası ile ilgili maddeleri (İİK. m. 96 vd.)⁸ ile büyük benzerlik gösterir. Ancak itiraz süreleri farklıdır. Farklılıklar ilgili maddeler incelendikçe açıklanacaktır.

II. İSTİHKAK İDDİASININ İLERİ SÜRÜLMESİ

A. ÜÇÜNCÜ ŞAHIS ELİNDE HACZEDİLEN MALLARA KARŞI İSTİHKAK İDDİASININ İLERİ SÜRÜLMESİ

6183 sayılı Kanunun 67. maddesinde bu konuda şu düzenleme getirilmiştir:

“Haczedilen mal borçlunun elinde olmayıp da o mal üzerinde mülkiyet veya rehin hakkı iddia eden üçüncü bir şahıs elinde ise keyfiyet, haczi yapan memur tarafından haciz tutanağına geçirilir. Malın borçluya ait olduğu iddiasında bulunan tahsil dairesi keyfiyeti alacaklı amme idaresine bildirir. Alacaklı amme idaresi, bildirme tarihinden itibaren 15 gün içinde dava açmadığı takdirde istihkak iddiası kabul edilmiş sayılır.

Borçlu ile birlikte ikamet etmekte olan şahıslar tarafından istihkak iddiasında bulunulduğu takdirde mal borçlunun elinde sayılır”.

Bu maddenin ilk fıkrasında genel hükümlere paralel olarak “zilyetliğin mülkiyete karine olduğu” varsayımından hareket edilerek malı elinde bulunduran üçüncü kişilerin haklarının nasıl korunacağını düzenlemiştir. Aynı hüküm İİK. 99. madde hükmünde de yer almakta ve haczedilen eşyanın üçüncü kişilerin elinde olup da bunlar tarafından istihkak iddia edilmesi durumunda dava açma yükü alacaklıya yükletilmektedir. Kural

7- Mahalli en büyük memuru ibaresi vali ve kaymakamları ifade eder. Ancak, kanunun 64. maddesinde “mahalli en büyük memurluğu” ifadesi kullanılmış olduğundan haciz tutanağının bizzat ve mutlaka vali ve kaymakam tarafından tasdiki gerekmez. Valilik ve kaymakamlık mühürü ile bu makamlar adına, vali ve kaymakam tarafından yetkili kılınacak bir memur vasıtasıyla da tasdik yapılması mümkündür. (Ünlü, s. 627).

8 - Geniş bilgi için bkz. Uyar, T., İcra Hukukunda İstihkak İddiaları, ABD 1976/1, s. 40 vd.

olarak haczi yapan memur borçlunun elinde olmamakla beraber borçluya ait olduğuna kanaat getirdiği bir mala haciz uygulamak yetkisine haizdir⁹.

Kanunda malın üçüncü kişi elinde haczi halinde üçüncü kişinin istihkak iddiasında bulunması gerekeceği kabul edildiğinden şayet üçüncü kişi haciz anında hazır olduğu halde istihkak iddiasında bulunmamışsa haciz memurunun 67. maddeye göre işlem yapması gerekmez. Bu gibi durumlarda mahcuz mal gerçekten üçüncü kişiye ait olsa bile üçüncü kişinin borçlunun borcu nedeniyle malın haczine rıza gösterdiği kabul edilerek haciz yapılıp satış aşamasına gelinir. Üçüncü kişi haciz sırasında hazır olup da istihkak iddia ederse, haczi yapan memur bu iddiayı tutanağa geçirir ve durumu alacaklı kamu idaresine bildirerek bu tarihten itibaren 15 gün içinde dava açmazsa istihkak iddiası kabul edilmiş sayılarak haciz kendiliğinden kalkar¹⁰.

Görülüyor ki; burada dava açma yükü alacaklı kamu idaresine yükletilmiştir. Dava açma süresi ise, üçüncü kişinin istihkak iddiası haciz sırasında bildirilmişse haciz tutanağının, dilekçe ile yapılmışsa dilekçenin tebliğinden itibaren 15 gündür. Bu süre İİK. 99. maddesinde 7 gündür. İstihkak iddiasında bulunan üçüncü kişinin dava açmasını engelleyen bir kanun hükmü de yoktur.

Borçlu ile birlikte oturan kişilerin istihkak iddiasında ise yasal varsayım alacaklı yararınadır. 66. madde açıklamasında da belirtildiği gibi, bu halde, haciz konusu mal borçlunun elinde sayılır¹¹. Bu fıkra hükmü İİK'nun 97/a maddesinin karşılığıdır.

Bu yasal varsayımın aksini isbat yükü ileri süren üçüncü kişilere düşer. Bazı durumlarda bu varsayım yeterince gerçekçi olmayabilir ve aynı değerde başka bir varsayım ile karşılaşılabılır. Örneğin, birlikte oturmakta olan karının özel eşyası ya da kocanın borçlu karısı için yapılan hacizde meslek, sanat ve kişiliğine ait eşyalar bulunabilir. Bu durumda haczedilen eşyanın borçluya ait olup olmayacağının her olayın kendi özelliği içinde çözümlenmesi gerekir. Aynı konuda İİK. 97/a maddesinde "Birlikte oturan yerlerdeki mallardan mahiyetleri itibariyle kadın,erkek ve çocuklara aidiyetleri açıkça anlaşılanlar veya örf ve adet, sanat, meslek veya meşgale

9- Şimşek, s. 518.

10- Şimşek, s. 518-519.

11- Ünlü, 653; Eriş, s. 17.

icabı olanlar bunların” olduğu hükme bağlanmıştır¹². Her ne kadar bu yasal karine 6183 sayılı kanunda yer almamışsa da, kamu alacaklarının tahsil usulünde her zaman karşılaşılabılır ve yorum yoluyla uygulanabilir. Birlikte oturan kimselerin kendilerine özgü mal varlıklarının olması doğaldır. Bu gibi hallerde istihkak iddiası olağan ve gerçeğe uygun bulunduğundan aksini isbat alacaklıya yükletilmelidir¹³.

Hacizli mal; borçlu, alacaklı ve üçüncü kişiden ayrı bir dördüncü şahsın elinde de bulunabilir. Bu dördüncü kişi malı borçlu için muhafaza ettiğini açıklarsa, bu durumda da hacizli mal borçlunun elinde sayılır¹⁴.

B. BORÇLU ELİNDE HACZEDİLEN MALLARA KARŞI İSTİHKAK İDDİALARI

6183 sayılı kanunun 66. maddesinde bu başlık altında getirilen düzenleme şöyledir:

“Borçlu elinde bir malı üçüncü şahsın mülkü veya rehni olarak gösterdiği yahut üçüncü bir şahıs tarafından o mal üzerinde mülkiyet veya rehin hakkı iddia edildiği takdirde, haczi yapan memur bunu haciz zaptına geçirir. Keyfiyet, iddia borçlu tarafından yapılmışsa üçüncü şahsa, üçüncü şahıs tarafından yapılmışsa borçluya bildirilir.

Tahsil dairesi, haciz zaptını aldığı tarihten itibaren 7 gün içinde iddiayı reddetmediği takdirde istihkak iddiasını kabul etmiş sayılır. Üçüncü şahıs, tebliğ tarihinden itibaren 7 gün içinde itiraz etmediği takdirde istihkak iddiası dinlenmez.

İstihkak iddiası tahsil dairesince kabul edilmez veya borçlu tarafından istihkak iddiasına itiraz edilirse, 7 gün içinde mahkemeye müracaat etmesi lüzumu, tahsil dairesince üçüncü şahsa bildirilir. Müddetinde dava açılmadığı takdirde istihkak iddiasından vazgeçmiş sayılır”.

Bu maddede çözümü gösterilen husus istihkak davası öncesi aşamada ileri sürülen istihkak iddiası ve bunun doğurduğu sonuçlardır. İstihkak iddiası genel hükümlerde olduğu gibi 6183 sayılı kanunda da kamu idaresinin alacağını elde etmesinde karşılaştığı hukuksal bir engeldir.

12- Kuru, s. 1051. 13. HD 22.3.1982, 1703/2003; 13.HD 25.12.1981, 7290/8491 (Uyar, s. 332-333); 15. HD 21.8.1985, 693/1966 (YKD 1986/6, s. 845-846).

13- Şimşek, s. 519.

14- Postacıoğlu, s. 388; Eriş, s. 17.

Tahsil dairesini gerek ihtiyati haciz sırasında gerekse ödeme emrinin tebliğinden sonra yaptığı hacizlerde borçlu ve üçüncü şahıslar hacze konu eşyanın üçüncü bir şahsa ait olduğunu ileri sürebilirler.

İstihkak iddiası yalnız borçlu ya da üçüncü kişiler tarafından yapılabilir:

66, I madde hükmünde açıkça, borçludan ve üçüncü kişilerden söz edilerek istihkak iddiasının bunların dışında kalan kimseler tarafından yapılamayacağı kabul edilmiştir. Örneğin, Üçüncü kişinin babası hacizde hazır olup malın borçluya değil kendi oğluna ait olduğunu ileri süremez¹⁵. Aynı şekilde, borçlu adına başka bir kimse istihkak iddiasında bulunamaz¹⁶. Yani borçludan başkasının haczedilen malın 3. kişiye ait olduğunu söylemesi istihkak iddiası olarak kabul edilemez¹⁷.

İstihkak iddiasının dayanağı mülkiyet ve rehin hakları ile sınırlı değildir:

İİK. 96. maddesinde olduğu gibi, 6183 sayılı kanunun 66, I maddesinde de "mülkiyet ve rehin hakkından" söz edilmiş de bu sözlerin geniş olarak yorumlanmasında hukuki zorunluluk vardır. Doktrin ve uygulamada mülkiyet ve rehin dışındaki haklara dayanılarak da istihkak iddiasında bulunulabileceği kabul edilmiştir. O halde intifa hakkı, irtifak ve sükna hakları, tapu kütüğüne yazılan şerhler, şuf'a, vefa ve iştirak hakları hatta hapis hakkı istihkak iddiasına konu edilebilir. Alacaklara yönelik istihkak iddiasını önleyici yasal bir hükümde mevcut değildir. Ayrıca tapu kütüğüne yazılan satış vaadi nedeniyle istihkak iddia edilmişse, kişisel hakka dayanarak üçüncü kişiye tescil davası açmak üzere süre tanınmalı ve sonucu beklenmelidir¹⁸.

Tahsil dairesine borçlu olan kişi, üçüncü kişilerden alacaklı olabilir. Bu alacak üzerinde başka bir üçüncü kişi, bu alacağın takip borçlusunun değil de kendisine ait olduğunu istihkak iddiası şeklinde ileri sürebilir¹⁹.

15- Bu sözler haciz tutanağına yazılmış olsa bile, geçerli bir istihkak iddiası yapılmış sayılmaz. (Şimşek, s. 501). Böyle bir iddiada, eğer üçüncü kişi babası ile birlikte oturuyorsa, aynı tarihte haczi öğrenmiş sayılacağından, 7 gün içinde bizzat istihkak iddiasında bulunmak zorundadır (İİK. m. 96, III, c. 2); " ... borçlunun babası veya kardeşi tarafından borçlu veya 3. kişi adına istihkak iddiasında bulunulamaz" (13. HD 20.11.1973, 773/782 : Kayganacıoğlu, s. 644 dn. 9).

16- 12. HD 1.10.1979, 6050/7415 (Kayganacıoğlu, s. 644).

17- Kayganacıoğlu, s. 644.

18- Şimşek, s. 501; Ünlü, s. 630.

19- Ünlü, s. 630.

Çalınmış ve kaybedilmiş eşya istihkak iddiasına konu edilebilir:

Kaybolmuş ya da çalınmış eşya borçlunun zannedilerek haczedilmiş ise, asıl malik bunların kendisine ait olduğunu ileri sürerek istihkak iddiasında bulunabilir. Buna göre, tahsil dairesi üçüncü kişiye ait çalınmış veya kaybolmuş bir malı haczetmiş ve satmışsa, malın gerçek maliki bu malı iyi niyetli alıcıdan beş yıl içinde (MK. m. 102) geri isteyebilecektir²⁰.

İstihkak iddiasının haciz tutanağına yazılması zorunludur:

İstihkak iddiası haczi yapan memur tarafından haciz tutanağına geçirilir. Bu husus iddianın yapıldığının tek kanıtı olup özellikle uygulanacak sürelerin saptanmasında ve istihkak davasının kimin tarafından açılacağına önemi büyüktür. Yasal süreler içinde ayrıca dilekçe ile de istihkak iddiası ileri sürülebilir.

C. İSTİHKAK İDDİASININ TEBLİĞİ ve SONUÇLARI

İster haciz tutanağına yazılsın ister hacizden sonra bir dilekçe ile ileri sürülsün tahsil dairesi istihkak iddiasını derhal alacaklı kamu dairesine tebliğ eder. Haciz sırasında ileri sürülen ve tutanağa geçirilen iddialarda tutanağın, dilekçe ile yapılan iddialarda ise dilekçenin tebliği suretiyle alacaklıya duyurulur. Bundan başka, borçlu tarafından ileri sürülen istihkak iddiasının üçüncü kişiye, üçüncü kişinin ileri sürdüğü istihkak iddiasının da borçluya tebliğ edilmesi zorunludur (m. 66. I)²¹.

İİK'nun. 96. maddesinde istihkak iddiası için ittıla tarihi esas alındığı halde, 6183 sayılı kanunda böyle bir hükme yer verilmediğinden tebliğ gerekmektedir²².

66, II madde hükmünde alacaklı kamu idaresi haciz tutanağını aldığı tarihten itibaren 7 gün içinde borçlunun üçüncü kişi yararına veya üçüncü kişinin kendi adına yaptığı istihkak iddiasını red etmediği takdirde istihkak

21- Kuru/Arslan/Yılmaz, İcra ve İflas Hukuku, Ankara 1998, s. 252. Çalınmış veya kaybolmuş bir malın açık artırma ile satılmış olması durumunda tahsil dairesine karşı, iyi niyetin korunması açısından zilyedliğe ve satışa öncelik tanınmalıdır (Şimşek, s. 502).

21- Berkin, M. N., İcra Hukuku Rehberi, İstanbul (tarihsiz), s. 287; Şimşek, 502; Ünlü, s. 530.

22- Şimşek, s. 502; Ünlü, s. 630.

iddiası dinlenmez²³. Aynı hüküm İİK. 96,112 madde de mevcut olup itiraz için alacaklı ve borçluya 3 gün süre tanınmıştır.

66. maddenin ikinci fıkrasında itirazın tahsil dairesi tarafından yapılacağından söz edilmiş ise de bu deyim tahsil dairesinin hem alacaklı hem de haciz uygulayıcısı olduğu hallerde geçerli olup genelde tahsil dairesi diğer kamu dairelerinin tahsil edilmek üzere kendisine aktardıkları alacağını tahsil eden durumunda olduğu için istihkak iddiasını kendisinin öğrenmesi yeterli olmayıp bunu asıl alacaklı kamu dairesine duyurması zorunludur²⁴. İstihkak iddiasının tahsil dairesince kamu dairesine tebliğ edildiği hallerde itirazın asıl alacaklı idare tarafından yapılması gerekir.

Bu konuda 66. ve 67. maddeler arasında çelişki vardır. 66. madde de tahsil dairesinin haciz tutanağını aldığı tarihten itibaren 7 gün içinde itirazı reddedebileceğinden, 67. madde de ise tahsil dairesinin üçüncü kişi elinde bulunan malın haczini asıl alacaklı kamu dairesine bildireceğinden ve bunun dava açabileceğinden söz edilmiştir. Her şeyden önce haczi uygulayan tahsil dairesinin haciz tutanağını alması (tebellüğ etmesi) olanaksızdır. Çünkü bu tutanağı düzenleyen ve haczi uygulayan esasen kendisidir. Bu konuda 66. ve 67. maddelere bir açıklık getirilmesi ve İİK. 96. ve 97. maddelerine uygun hale getirilmesi gerekir. Borçlunun üçüncü kişi yararına ileri sürdüğü istihkak iddiası yeterli olmayıp, üçüncü kişinin bunu doğrulaması ve 7 gün içinde tahsil dairesine dilekçe ile veya bizzat müracaat ederek yapılan hacze itiraz ile istihkak iddiasında bulunması gerekir. Bu süreden sonra yapacağı itiraz geçerli sayılmaz²⁵. İİK'nda bu süre 3 gündür.

Üçüncü kişinin istihkak iddiası alacaklı kamu dairesi veya borçlu tarafından kabul edilmediği takdirde istihkak davası açmak için kendisine 7 günlük süre verilir. Üçüncü kişi süresinde dava açmadığı takdirde istihkak iddiasından vazgeçmiş sayılır (m. 66, III). Yani malın borçlu elinde haczi halinde kural olarak dava açma yükü üçüncü kişidedir. Ancak tahsil dairesinin veya alacaklı kamu dairesinin mahkemeye başvurarak haczin devamını ve satışın yapılmasını sağlamak için istihkak iddiasının kaldırılmasını istemesini engelleyen bir hüküm yoktur. Çünkü alacaklı idarenin açacağı davada kamu alacağının bir an önce tahsilini sağlamak, kanıtları değerlendirerek alacağını ilama bağlamak gibi bazı yararları olabilir. Tahsil dairesi veya alacaklı kamu dairesi istihkak iddiasını

23- Berkin, s. 287.

24- Şimşek, s. 502.

25- Şimşek, s. 505.

başlangıçta reddettiğinden herhangi bir süreye tabi olmaksızın bu davayı açabilir. Ancak davanın açılması hacze konu edilen malların borçluya ait olduğu yolundaki ispat yükünü değiştirmez. Mal borçlu elindeyken haczedildiğine göre kural olarak mülkiyet karinesi borçlu ve dolayısıyla alacaklı tahsil dairesi yararına olmuştur (İİK. 97/a m., MK. 901. m.). Aksini ispat yükü üçüncü kişidedir. Borçlu ile birlikte oturanlar istihkak iddiasında bulunmak konusunda üçüncü kişi durumundadırlar. 67, II madde de borçlu ile birlikte ikamet eden kişiler tarafından istihkak iddia edildiği takdirde malın borçlunun elinde sayılacağı kabul edilerek yasa koyucu zilyetlik kuralından ayrılmış, borçlunun zilyetliğine onunla birlikte oturanların zilyetliğine göre öncelik tanınmıştır²⁶.

26- Şimşek, s. 504.

